

ROOMSE HUMOR

Verdiepend en verbindend

Roomse humor, dat is veel meer dan een paar makkelijke grapjes over de biecht, het celibaat of de geestelijkheid ...

‘De lachende kerk’, zo heette het programma waarmee de katholieke cabaretier Fons Jansen lang, lang geleden – au! – volle zalen trok. Het waren de jaren zestig, de periode waarin paus Johannes XXIII het Tweede Vaticaans Concilie bijeen riep. De kerk was teveel naar binnen gekeerd, aldus de kerkvader, de ramen moesten ‘opengegooid worden om de frisse lucht van buiten binnen te laten’.

Dit concilie bracht zeker de nodige veranderingen: priesters stonden tijdens de mis niet langer met hun rug naar de mensen toe, het Latijn maakte plaats voor de volkstaal en er kwam een (grotere) rol voor de ‘leek’. Sommige katholieken vonden dat het kind met het roomse badwater werd weggegooid, velen vonden het juist bevrijdend. Hét momentum voor een programma als dat van Fons Jansen! Want met zijn fijnzinnige humor bediende hij eigenlijk beide groepen: de katholieken die vernieuwingen verwelkomden en met plezier oude benauwenissen afwierpen. En de katholieken die nog vol nostalgie over ‘vroeger’ konden mijmeren, de dagen van ‘het rijke roomse leven’. De befaamde ‘roomse humor’ fungeerde hier als mild bindmiddel.

Lichtheid

Want hoe bevrijdend is het niet om eens heerlijk om jezelf te lachen? En dat kunnen zowel ruimdenkende als behoudende katholieken. Ik heb me laten vertellen dat kardinaal Simonis, toch niet de meest progressieve bisschop, met onverholten plezier een roomse mop kon opdissen: ‘God vindt dat Jozef en Maria wel een uitstapje hebben verdiend. ‘Waar zou jij nou heen willen, Jozef?’ vraagt God. ‘O, ik zou graag nog eens een kijkje willen nemen in mijn oude timmermanswerkplaats’, antwoordt Jozef. Jezus kijkt Maria aan: ‘En u, Moeder, waar zou u naartoe willen?’ ‘Ik zou weleens naar Lourdes willen’, antwoordt Maria. ‘Daar ben ik nou nog nooit geweest.’

Toen ik deze in een oecumenisch overleggroepje vertelde, durfden de protestantse aanwezigen eerst niet echt te lachen, wat benauwd keken ze naar de katholieken. ‘O, dit is heel rooms’, stelde een van die hen gerust. En ja, zo is het. Rooms kunnen het leven en het geloof met een zekere lichtheid nemen. Misschien voorziet de traditie van de biecht, het altijd weer opnieuw kunnen beginnen, in die betrekkelijke zorgeloosheid. Ook de deugdenleer van de katholieke kerk helpt, denk ik: de mens is in essentie goed, maar kan de fout ingaan. Dat is wat anders dan het uitgangspunt dat mensen ten diepte zondig zouden zijn.

Touwtrekken

De biecht heeft overigens ook de beruchte uitwas van de verplichting gekend. Dat heeft een stroom aan soms platte, meestal vermakelijke en vaak ook rake ‘biechtstoelmoppen’ opgeleverd. Met een mop kon je op luchtige wijze de plichtmatige gang naar de biechtstoel aan de kaak stellen. ‘De vroegere kruidenier is pastoor geworden’, zo begint er eentje. ‘Telkens als de biechtelingen hun zonden opgesomd hebben, zegt hij: ‘En, heeft u niets vergeten?’

En een lieve, bijna ontroerende mop las ik in ‘Priesterpraat’, een boekje uit de jaren zestig vol roomse humor: ‘Ze zijn allebei oud en doof geworden, de stoelenzetster en de pastoor. Al bijna een halve eeuw biecht zij bij hem. Nu zegt ze alleen nog maar: ‘Dezelfde, pater.’ En hij antwoordt: ‘Hetzelfde, meisje.’

Natuurlijk ontbreekt de biecht ook bij Fons Jansen niet. ‘Bij ons wilde laatst een man biechten om elf uur ‘s avonds! Een dronken man nog wel. En maar bellen aan de pastorie. De kapelaan doet open, ziet meteen dat die vent hem behoorlijk om heeft en zegt: ‘Zo, u bent aardig op weg naar de hel.’ ‘O’, zegt de man, hikkend, ‘ik dacht dat ik bij de pastorie was.’

Misschien dat het ‘oppoetsen’ van de biechtgang, iets wat bij de huidige generatie priesters in zwang schijnt, nieuwe moppen oplevert. Of andere aspecten van het huidige parochieleven misschien? Hoewel er momenteel op het eerste gezicht wei-

nig te lachen valt. Vergrijzing, afnemend kerkbezoek, aanscherping van regeltjes, gedwongen kerksluitingen, om moedeloos van te worden. In mijn parochie hoor ik veel gezocht, veel gepraat, is veel strijd ook. Vrijwilligers willen nog, maar worden ouder, zijn vaak overbelast. Ook in de zestiger jaren had de kerk zo haar problemen: er traden veel priesters uit en nog maar weinig seminaristen werden uiteindelijk priester. Ook kloosters hadden steeds minder nieuwe aanwas. 'Eigenlijk niets voor een cabaret', constateerde ook Fons Jansen, 'daar is het te ernstig voor.' Maar het 'ronselen' - wat de kloosters gingen doen - ja, daar zat volgens de cabaretier wel degelijk een humoristische kant aan. 'Op het laatst dacht je als ouders, wanneer er een kleine werd geboren: dadelijk stopt er een auto met voorin een pater en achterin een reiswiegje. Of twee paters tegelijk, dan wordt het een touwtrekken.' Je zag het voor je!

Herkenning

Oók zeer herkenbaar in die zestiger jaren: de 'leek' die gaat meedoen. Tegenwoordig noemen we dat 'vrijwilligers' en zonder hen zou er nog maar heel weinig doorgaan. In die tijd begonnen ze dus, vol enthousiasme en lustig experimenterend. Niet altijd met succes, maar juist dat was een gouden inspiratiebron voor Fons Jansen. Neem zijn befaamde conference over een 'leek' die de parochie-mededelingen doet: 'Heden is de mis van half tien uit dankbaarheid jegens de heilige Jozef wegens zichtbare hulp bij een inbraak.'

Deze doet mij altijd aan mijn eigen kinderen denken, die vroeger, in hun misdienaartijd, enorme binnenpretjes hadden als ze tijdens een kinderviering een goedbedoeld gebedje hoorden: 'Wij bidden voor oorlog en zieke mensen.'

Bij Jansen buitelden serieus bedoelde, maar feitelijk hilarische mededelingen over elkaar heen: 'Op Allerzielen lof voor allen die zijn overleden. Wij hopen dat zij allen komen.' 'Heden weer de jaarlijkse collecte voor de eigen kerk, evenals vorige week.' En deze: 'Vannacht om twee uur is het weer bijeenkomst voor late roepingen.'

De 'leken' van toen konden erom lachen, luister het maar eens terug op youtube. Kunnen we ook nú nog om onszelf lachen? Voor een lezing die ik gaf over de vrijwilligersdynamiek in hedendaagse parochies, had ik drie scènes geschreven, steeds met een andere vrijwilliger als hoofdpersoon. Terwijl ik de scènes voorlas, werd er regelmatig

gelachen: mensen herkenden gedrag van andere vrijwilligers. Maar, zo bleek tijdens het nagesprek: ze herkenden ook zichzelf. En ja, ze hadden om zichzelf gelachen, het gaf lichtheid en lucht voor zelfreflectie.

Gezellig

Voor mij is roomse humor een wondermiddel. Fons Jansen hield ons een heerlijke spiegel voor: katholieken zagen zichzelf, met al hun mooie, maar ook misschien wat merkwaardige gebruiken. Herkenbaarheid troef, dat was de verbindende kracht. 'Roomsen, dat zijn wij'. Nestgeur. En het gaf iets om over na te denken, in die zin was het verdiepend. In diezelfde jaren zestig verscheen Frater Venantius ten tonele, een typetje van de katholiek geworden cabaretier Wim Sonneveld. Deze 'zingende frater uit Schin op Geul' is in 2014 zelfs geëerd met een heus standbeeld in die plaats! En zijn lijflied, dat was zo gek nog niet: 'Zeg maar ja tegen het leven, van je amen en je gloria hoechee, zeg maar ja tegen het leven, anders zegt-er het leven nog nee.' Ik heb het al enige tijd als mijn ringtone. Het woord 'gezellig' lag deze frater in de mond bestorven en ook dat was - en is - zeker een wonderlijke kracht in de katholieke traditie: de roomse gezelligheid. Op bedevaart gaan is verdiepend, maar ook altijd gezellig.

De relativiserende kracht van de roomse humor, misschien kunnen we er ook iets van uitdelen? Hoe zou de wereld eruit zien als Trump een beetje om zichzelf kon lachen? En ik gun het de huidige kerk zo, met name de geestelijkheid in de hoogkerkelijke burelen. Bracht Vaticanum II de kerk in de jaren zestig 'bij de tijd', nu zouden er met een vleugje humor opnieuw wonderen kunnen geschieden.

Lyda Westerink

Frater Venantius van Wim Sonneveld en als beeld in Schin op Geul

